

GERGICS Tünde¹– HUSZTI Réka²– SCHWERTNER Marcell³

¹PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs

PhD student

University of Pécs, Doctoral School of Earth Sciences, Pécs, Hungary

email: gergics@gmail.com

²PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs

PhD student

University of Pécs, Doctoral School of Earth Sciences, Pécs, Hungary

email: husztir@gmail.com

³PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs

PhD student

University of Pécs, Doctoral School of Earth Sciences, Pécs, Hungary

marcell.schwertner@gmail.com

**A V4 ORSZÁGOK VERSENYKÉPESSÉGÉNEK ALAKULÁSA,
KITEKINTÉSEL A KÍNÁVAL VALÓ GAZDASÁGI
KAPCSOLATOKRA**

*THE DEVELOPMENT OF V4 COUNTRIES' COMPETITIVENESS,
WITH AN OUTLOOK ON ECONOMIC RELATIONS WITH CHINA*

ABSTRACT

One of the main directions of this study is the examination of the economic development and competitiveness of the Visegrad countries since the 2000s. From the turn of the millennium, development has entered a new phase that visibly shapes the former fields of power in the region and creates new geopolitical focal points. In this rearrangement, different economic processes play a key role. Although the development of the countries of the Visegrad Group is homogenous – partly due to the common historical past – has, in many respects, varied in some of its features. However, the analysis of the V4 countries, due to the above-mentioned homogeneity and central geographical location, is appropriate subject of examination to draw conclusions for the situation in the

Central and Eastern European region. Following the 2008 global economic crisis, China's economic development and global political expansion has entered a new phase. The effect of this phenomenon is exerted on the geopolitical field. The New Silk Road Program announced by the Chinese government in 2013 is of paramount importance for the future of the Central and Eastern European region. The new commercial opportunities and potential FDI investments resulting from the program are desirable for the entire Visegrad Group. In the course of our study, we intend to include several indicators that better illustrate and measure the economic strategy and geopolitical changes of the period 2004–2015 in the V4 countries, with a special view on economic relations with China.

Kulcsszavak: gazdaság, versenyképesség, versenyképességi modellek, Visegrádi országok, V4, Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Kína

Keynotes: Economy, Competitiveness, Models of Competitiveness, Visegrad Countries, V4, Czech Republic, Poland, Hungary, Slovakia, China

1. Bevezetés

A Visegrádi Együttműködés egyik fő célja az Európai Unióba történő integráció beteljesült, helyébe új kihívások jelentek meg. Az ezredfordulótól a világ fejlődése egy olyan szakaszba lépett, amely láthatóan alakítja a térség korábbi erőtereit és ezzel együtt új geopolitikai súlypontokat formál. Ebben az átrendeződésben a különböző gazdasági folyamatoknak kiemelt szerepük van. Habár a Visegrádi országok gazdasági fejlettsége viszonylag homogénnek mondható – részben a közös történelmi múlt miatt –, mégis számos jellemzőben eltérést mutat. Ennek ellenére a V4 országok – az említett homogenitás, illetve a hasonló központi földrajzi fekvés miatt – megfelelő vizsgálati alapot nyújtanak a kelet-közép-európai régiós helyzet feltérképezésében. A 2008-as világgazdasági válságot követően a kínai gazdasági fejlődés, világpolitikai térnyerés új fázisba lépett. Ennek a jelenségnek a fokozott hatása érvényesül a geopolitikai erőtérré. A kínai kormányzat által 2013-ban meghirdetett „Új Selyemút” program rendkívüli jelentőséggel bír a kelet-közép-európai térség jövője szempontjából. A programból fakadó új kereskedelmi lehetőségek és potenciális FDI befektetések kiaknázása pedig a teljes Visegrádi csoport számára kívánatos.

A tanulmány célja, hogy feltárja a különféle – főként gazdasági – indikátorok alapján a Visegrádi országok versenyképességét az uniós csatlakozást követően, továbbá bemutassa, hogy a kínai gazdasági kapcsolatok milyen hatást gyakorolnak minderre főként az „Új Selyemút” 2013-as elindí-

tását követően. Ehhez az első részben a versenyképesség definíciói, modelljei és mérésének meghatározása kerül kidolgozásra a szakirodalom alapján, míg a második részben a Visegrádi országok versenyképességének elemzése és a versenyképesség növelésének egyik lehetőségét rejtő kínai gazdasági kapcsolatok bemutatása történik.

2. Anyag és módszertan, a versenyképesség meghatározása, mérése és modelljei

A versenyképesség egy komplex fogalom, széles körben elfogadott egységes definíciója (még) nem létezik.

Michael Porter szerint az országok versenyképességét a nemzeti termelékenység szemszögéből kell vizsgálni, ami az országban előállított termékek és szolgáltatások értékétől és azok előállítási hatékonyságától függ¹. Általános megfogalmazásra törekszik Matolcsy,² aki szerint a versenyképesség „az a képesség, ami lehetővé teszi, hogy gazdasági szereplő egy adott piacon terméket vagy szolgáltatást tudjon értékesíteni”. Hasonló, de kibővített Lengyel³ definíciója: a „versenyképesség a piaci versengésre való készséget jelenti, a pozíciószerezés és a tartós helytállás képességét, amit elsősorban az üzleti sikeresség, a piaci részesedés és a jövedelmezőség jelez”. Az Európai Unió definíciójában a két kulcstényező a relatíve magas jövedelem és a relatíve magas foglalkoztatottsági szint a nemzetközi (globális) versenynek való kitettség mellett.⁴

Dicken⁵ alapján a globális gazdaságot öt meghatározó tényező alakítja; a transznacionális vállalatok, a technológiák, a nemzetközi integrációk, az „új” pénzügyi rendszerek, valamint a termékek és szolgáltatások előállítása (rugalmas termelés), melyek egymást is befolyásolják, kölcsönhatásuk révén pedig különböző térszerveződési szintek alakulnak ki. Míg korábban egy domináns térszerveződési szint volt, a nemzetgazdasági szint, addig a globalizáció során e pozíció megváltozott, jelenleg a gazdaság hármas kötődésűvé vált, így a szupranacionális gazdaság, a nemzetgazdaság és a regionális/lokális gazdaság, mint területi egységek egyenértékűek. Ezáltal területi szempontból is megkülönböztethetünk szupranacionális, nemzetgazdasági és regionális versenyképességet.

A nemzeti versenyképességnek két fő elméleti megközelítése van közgazdaságtudományi szempontból; a mikroökonómiából kiinduló piacszerkezeti és a makroökonómiából kiinduló intézményi közgazdasági elmélet. A piacszerkezeti megközelítés fő képviselője Michael Porter a versenyképességet a nemzeti termelékenység szemszögéből vizsgálja, ahol a kormányzat exogén tényező. Az intézményi közgazdasági megközelítésben (fő képviselői: North, Acemoglu, Aiginger) a kormányzat

befolyásolja a versenyképességet, mivel az intézmények hatnak a társadalmi folyamatokra, továbbá elsődleges a szerepük többek között az erőforrások allokációjában, az innováció ösztönzésében, a (gazdaság)politikai folyamatok kialakításában. Ehhez kapcsolódóan született meg az intézményi versenyképesség fogalma is (Campbell–Pedersen nyomán), amely szerint az országok versenyképessége azon múlik, hogy mennyire rugalmas annak intézményrendszere, a vállalati szféra szempontjai alapján mennyire sikeresen és gyorsan képes a kormányzat azon változtatni.⁶

Egy régió versenyképessége – Lengyel⁷ nyomán – függ a régióban megtermelt egy lakosra jutó jövedelem nagyságától és növekedési ütemétől, amely jövedelem egyaránt adódik a munkatermelékenység és a foglalkoztatottság magas szintjéből.

Egy másik csoportosítás alapján megkülönböztetünk ex post és ex ante versenyképességet. Az ex post vagy realizált versenyképesség alatt a múltbeli gazdasági teljesítményt értjük, mely többnyire mérhető tényezőkhöz köthető (bruttó hazai össztermék növekedési üteme és egy főre jutó értéke, külkereskedelmi egyensúly alakulása, exportpiaci részesedés, reálárfolyam stb.). Az ex ante vagy másként feltételes versenyképesség kevésbé mérhető tényezők vizsgálatán alapul; a vállalati versenyelőnyöket nyújtó elemek, a globális versenyben való helytállás, a megfelelő üzleti környezet háttérelmezése, így gyakran alkalmaz kérdőíves felméréseket, szakértői interjúkat, becsléseket.⁸

A versenyképesség fogalmának megértéséhez és könnyebb átláthatóságához versenyképességet leíró modellek is születtek. Az első ilyen modellt Michael Porter dolgozta ki, melyet gyémánt vagy rombusz modellnek nevezünk, ami elsődlegesen az iparági versenyelőnyök forrását tárja fel, egyúttal stratégiát is vázolja javításukra. A modell négy – egymással kölcsönhatásban álló – determinánsból áll, melyek közül minél több minél jobb minőségben megtalálható, annál sikeresebb egy adott terület. Az egyik „csúcs” (determináns) az adott iparág szempontjából jelentős termelési tényezők; ebben az esetben a (természeti, humán és tőke) erőforrások és a (műszaki, közigazgatási, informatikai, valamint tudományos és technikai) infrastruktúra. A termelési tényezők rendelkezésre állása és minősége elsődleges, továbbá az is, hogy milyen költséggel használhatóak fel. A második „csúcson” a keresleti tényezők; a hazai kereslet szerkezete, a növekedés összetétele és üteme, valamint a belföldi kereslet nemzetközivé történő kiterjesztésének lehetősége található, természetesen ez esetben is a minőség az első, nem pedig a mennyiség. A harmadik „csúcs” a támogató és kapcsolódó iparágak tényezői, vagyis mennyi és milyen minőségi kiszolgáló és kapcsolódó iparági vállalat található már meg az adott térségben. Végül a negyedik „csúcson” a vállalati stratégia

és verseny tényezői találhatók; a belföldi vállalatok stratégiája és szerkezete, a területi célok és a területen jelentkező versengés.⁹

A versenyképességi fa modell – melyet az ECORYS¹⁰ kutatócsoportja dolgozott ki – bár a regionális versenyképességhez alkották, inkább a nemzetgazdasági elemzésekhez használható. Ki kell emelni, hogy egyes kategóriái nehezen mérhetőek, sok helyen túldimenzionál, továbbá egzakt tudományos összefüggéseket nem vizsgál, mindazonáltal megjelenít fejlesztési lehetőségeket, valamint szimbolikusan ábrázolja a versenyképesség komplexitását és ciklikusságát. A fa gyökerei a talajban a versenyképesség faktorai (tehetség, innováció, kapcsolódás, vállalkozókészség stb.), melyeket a legegyszerűbben lehet befolyásolni. A törzs, ami az ipari szerkezetet és a termelékenységet jelöli, valamint az ágak (outputok: foglalkoztatottság, profit és adók) együttesen adják a versenyképesség alapjait. A gyümölcs pedig maga a versenyképesség, vagyis a jólét, a fenntarthatóság és a szociális biztonság, melyek „lehullva” vizsgálhatnak és táplálják a gyökereket.¹¹

Budd és Hirmis regionális versenyképesség kapacitás (RCC) modellje értelmében nemzetgazdasági szinten a komparatív, regionális (lokális) és vállalati szinten a kompetitív, szubnacionális szinten pedig mindkét előny jut érvényre. Ekképpen az urbanizációs (metropolitan) régiókra a nemzetgazdaságira jellemző komparatív, míg a lokális, kisvárosi régiók esetében a kompetitív szemléletnek kell meghatározónak lennie. A modell alapján a területi verseny ilyenformán másképpen működik, mint a vállalati verseny.¹²

A versenyképességi cylinder regionális versenyképességi modell, mely négy különböző szintből áll. A cylinder tetején a regionális eredmény található, melynek két tényezője a bruttó hazai össztermék és a foglalkoztatottak aránya, valamint a foglalkoztatottak száma, melyhez természetesen kapcsolódnak még a regionális transzferek és a nem piaci hozzáadott érték. A cylinder hengeres palástján lefelé haladva a regionális kibocsátás (a piaci bruttó hozzáadott érték, mely bérekből és profitból tevődik össze, továbbá más mérőszámokból, mint a piaci részesedés vagy a munka egységköltsége), majd a regionális közbenső kibocsátás, másképp az összesített vállalati teljesítmény (a belső tényezők) található. A kalap karimáján a versenyképesség tényezői helyezkednek el, melyek koncentrikus köröket alkotnak és melyeket a cylinder szintről-szintre történő haladásával lehet felfedni. A legbelső körben a termelési tényezők találhatóak, míg a második körben a regionális tőkebefektetési viszonyok tényezői, melyek nehezen mérhetőek.¹³

Az egyik legátfogóbb és legmérhetőbb kategóriákkal rendelkező modell a régiók versenyképességének piramis-modellje, mely vállalatokra

és területi egységekre egyaránt alkalmazható, ekképpen egyre szélesebb körben elfogadott. A piramis csúcsán található a végső cél, vagyis az életszínvonal javítása, amihez három egymásra épülő szinten lehet eljutni. Az első (a csúcs alatti) szinten az alapkategóriák találhatók; a jövedelem, a munkatermelékenység és a foglalkoztatottság, melyek ex post tényezők. A második szinten az alaptényezők helyezkednek el, melyek elsősorban rövid távon ható gazdasági tényezők: kutatás-fejlesztés, infrastruktúra és humán tőke, külföldi befektetések, kis- és középvállalkozások, valamint intézményi és társadalmi tőke. Ezek a tényezők a gazdaságfejlesztéshez és a stratégiai programozáshoz alkalmazhatóak. A legalsó szinten, a talapzaton a sikerességi (hosszú távon ható) faktorok találhatók, melyek ex ante tényezők: gazdasági szerkezet, innovációs kultúra és kapacitás, regionális elérhetőség, munkaerő felkészültsége, társadalmi szerkezet, döntési központok, környezet minősége, továbbá a régió társadalmi kohéziója. Ezen tényezők át is fedhetik egymást, gazdaságon kívüli jellemzők, melyekre gazdaságfejlesztési programokkal alig lehet hatni.¹⁴

Az országok versenyképességének mérésére a két legismertebb a Világ-gazdasági Fórum (WEF) Globális Versenyképességi Jelentése (Global Competitiveness Report), valamint a svájci IMD (Institute for Management Development, World Competitiveness Report) versenyképességi rangsora. A WEF (1971 óta fennálló szervezetként) 12 pillérbe (innováció, üzleti komplexitás, piacméret, technológiai fejlettség, pénzpiac, munkaerőpiac, árupiac, felsőoktatás és szakképzés, egészségügy és alapkutatás, makrogazdasági környezet, infrastruktúra, intézményi háttér) sorolva összesen 114 mutató alapján évente készíti el – 2018-ban 140 országról – rangsorát¹⁵. Az IMD viszont négy nagy témacsoportban (gazdasági teljesítmény, üzleti hatékonyság, kormányzati hatékonyság, infrastruktúra) több mint 230 indikátort – a 2018-as jelentésében 63 gazdaságot – vizsgálva 1989 óta évente adja ki rangsorát¹⁶. Az általános versenyképességen felül az IMD 2017 óta digitális versenyképességi rangsort¹⁷ is készít, melyben számos új kritériumot vezettek be az országok azon képességének mérésére, hogy a kormányzati gyakorlatok, az üzleti modellek és a társadalom általános átalakulásához vezető digitális technológiákat milyen mértékben és minőségben alkalmazzák és fedezik fel.

3. Eredmények

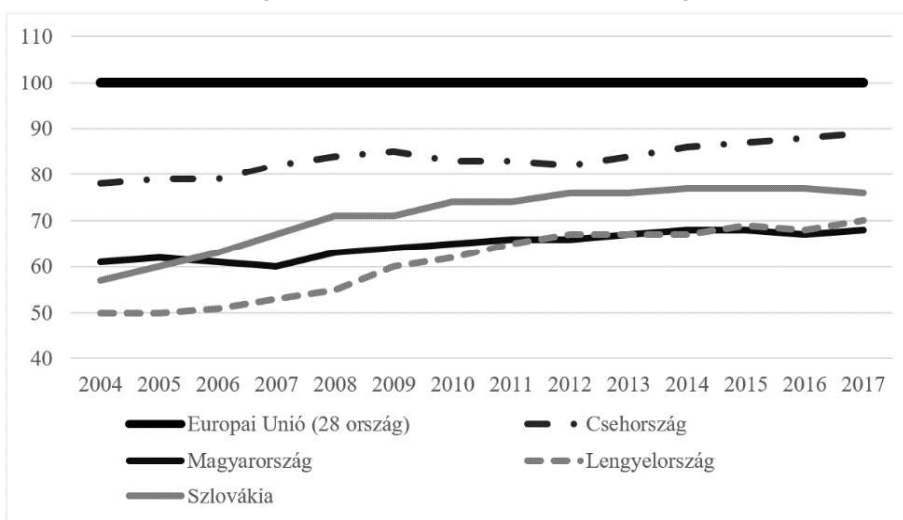
Jelen tanulmány a Visegrádi országok versenyképessége során elsődlegesen a nemzetgazdasági versenyképességet elemzi – az előző részben bemutatott – piramis modell alapkategóriái alapján; a vásárlóerőparitá-

son mért egy főre jutó bruttó hazai összterméket, a 15–64 éves kor közötti foglalkoztatottsági rátát, továbbá a nominális egy főre, illetve egy munkaóra-ra jutó munkatermelékenységet. A nemzetgazdasági adatokon felül az Európai Unió átlagos értékei is feltüntetésre kerülnek az összehasonlíthatóság érdekében, sőt a legtöbb mutató az uniós átlag alapján kerül bemutatásra. Az elemzés második részében a piramis modell második szintjén található alaptényezőkből a külföldi befektetések és az export-import adatok vizsgálata hangsúlyos a Visegrádi országok és Kína között.

3.1. A visegrádi országok versenyképessége

A versenyképesség alapkategóriái közül a legjelentősebb tényező a nemzeti jövedelem, melynek a leggyakrabban alkalmazott mérőszáma a bruttó hazai össztermék, annak is az egy főre jutó indexe. Az elemzés során érdemes a vásárlóerő-paritáson (PPP) számolt értékeket figyelembe venni a jobb összehasonlíthatóság érdekében, annál is inkább, mivel az Európai Unió is ezt a módszert alkalmazza az országok és régiók fejlettségének megállapításához. A következő – 1. számú – ábra így a V4-ek PPP-n mért egy főre jutó GDP-jét mutatja az EU 28 országának átlagában számolva.

1. ábra: A vásárlóerőparitáson mért egy főre jutó bruttó hazai össztermék az EU 28 országának átlagában mérve a Visegrádi országokban, 2004–2017 (százalék)
Figure 1.: Gross domestic product at current market prices, purchasing power standard per inhabitant in percentage of the EU (28 countries) average in Visegrad Countries, 2004–2017 (percentage)

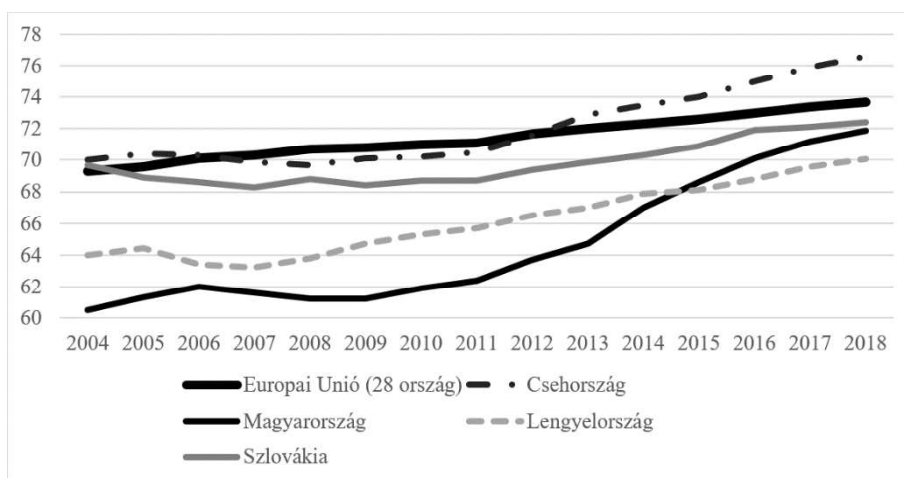

Forrás: Eurostat adatbázisa alapján saját szerkesztés

Látható, hogy a Visegrádi országok a 2004-es uniós csatlakozást követően az EU átlagához felzárkózó pályán vannak a vizsgált mutató alapján. A négy ország közül a legfejlettebb Csehország, a vizsgált időszakot figyelembe véve 11 százalékpontos emelkedést jelez. Magyarország a legkisebb mértékű felzárkózást mutatja, 2004-ben az Unió 61 százalékos szintjéről 69 százalékra sikerült feljutni 2017-re. Bő 20 százalékpontos emelkedést produkált Szlovákia és Lengyelország, bár különböző tendenciával. Szlovákiában a nagy megugrás a csatlakozást követően a 2008–2009-es pénzügyi és gazdasági világválságig figyelhető meg, azt követően (70 százalékos szint fölött) mérsékelt emelkedés mutatkozik. Ezzel szinte ellentétes a lengyel tendencia, 2008-ig lassú emelkedés, azt követően nagy ugrás mutatkozik a fejlődésben, így a 2004-ben a V4-ek közül a legalacsonyabb (50 százalékos) fejlettségi szintről 2017-re már Magyarországot is beelőzve, az EU 70 százalékos szintjén áll. Megállapítható, hogy a nemzeti jövedelem alapján nincs igazán versenyelőnye a visegrádi országoknak az EU-hoz viszonyítva, mindazonáltal kiemelendő, hogy pozíciójuk folyamatosan javul.

A versenyképesség vizsgálata során a következő tényező a foglalkoztatottság. Ehhez kapcsolódóan a 15–64 éves kor közötti foglalkoztatási rátát célszerű elemezni, melyet a 2. ábra mutat.

2. ábra: A 15–64 éves kor közötti foglalkoztatottsági ráta a Visegrádi országokban és az Európai Unióban, 2004–2018 (az összlakosság százalékában)
Figure 2.: The employment rate of the active population aged 15–64 in the Visegrad countries and the European Union, 2004–2018 (percentage of total population)

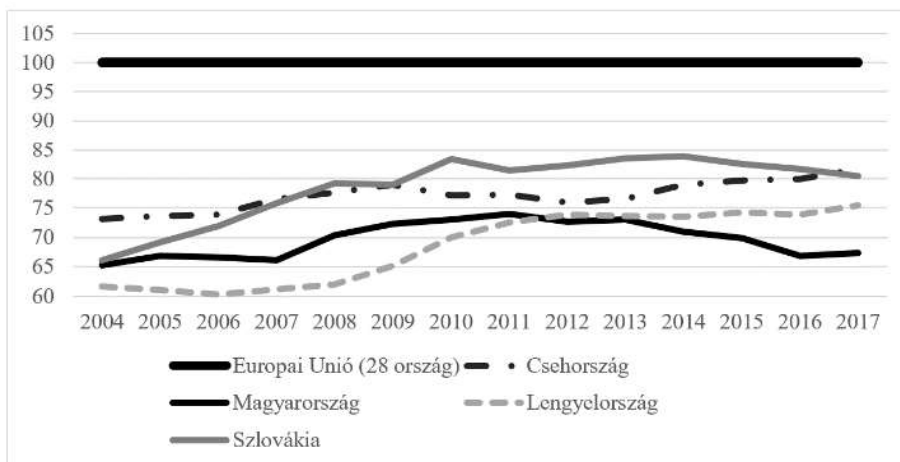
Forrás: Eurostat adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az ábrán jól látszik az Európai Unió foglalkoztatottsági rátájának folyamatos javulása. E mutató tekintetében is a legjobb értékeket Csehország hozza, bár 2004–2005-ben még uniós szint fölött teljesített, 2006–2011 között az alá került, de 2012-től ismét átlagon fölötti, fokozatosan az uniós emelkedést is többszörösen meghaladóan teljesít. Lengyelország a csehekéhez hasonló erős növekedést jelez, de még 2018-ban is az uniós átlag alatt van közel 4 százalékkal. A legnagyobb javulást a legmélyebbről érkező Magyarország mutatja, így szinte elérve – a négy ország közül az átlaghoz képest romló teljesítményt nyújtó – Szlovákiát, így már csak 2 százalék hiányzik az uniós szint eléréséhez. Elmondható, hogy a foglalkoztatottságot tekintve már kiemelkedőbb a visegrádi országok teljesítménye, sőt Csehországnak e tényező tekintetében uniós szinten versenyelőnye jelentkezik. Hozzá kell tenni, hogy ilyen tendencia mellett pár éven belül Magyarország és Lengyelország esetében is jelentkezhet (és remélhetőleg Szlovákia esetében is).

A versenyképesség harmadik vizsgált alapkategóriája a munkatermelékenység, melyet célszerű egy főre és egy munkaóraóra jutóan is elemezni. A 3. és 4. számú ábrák ezeket a tényezőket mutatják az EU átlagában mérve.

3. ábra: A nominális egy főre jutó munkatermelékenység a Visegrádi országokban az EU 28 országának átlagában, 2004–2017 (millió PPS, aktuális árakon, százalék)

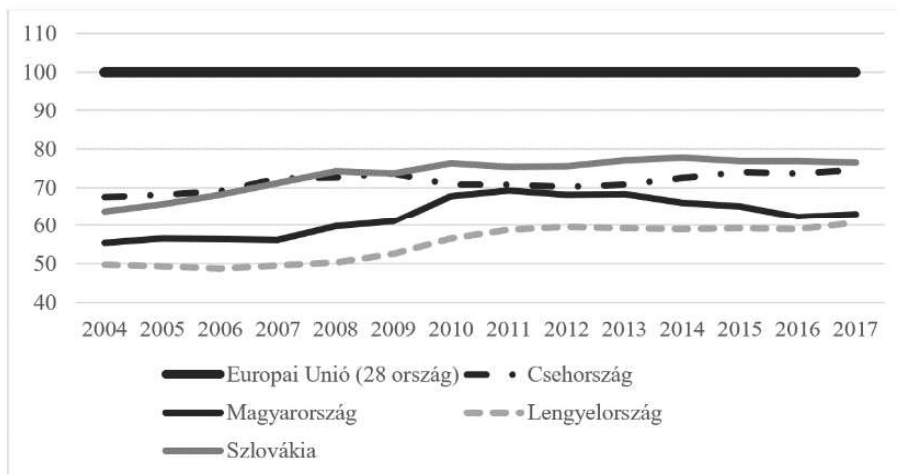
Figure 3.: Nominal labour productivity per person in Visegrad Countries, 2004–2017 [percentage of EU28 total (based on million purchasing power standards, current prices)]

Forrás: Eurostat adatbázisa alapján saját szerkesztés

4. ábra: A nominális egy munkaóra jutó munkatermelékenység a Visegrádi országokban az EU 28 országának átlagában, 2004–2017 (millió PPS, aktuális árakon, százalék)

Figure 4.: Nominal labour productivity per hour worked in Visegrad Countries, 2004–2017 [percentage of EU28 total (based on million purchasing power standards, current prices)]

Forrás: Eurostat adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az ábrák alapján összességében a munkatermelékenységben a legkevésbé versenyképesek a V4 országai. Érdekes, hogy e mutató tekintetében a legjobb értéket Szlovákia mutatja szoroson versenyezve Csehországgal. Egy főre jutó értékeknél Lengyelország fejlődött nagyot, azt is 2009–2011 között. Igazán sajnálatos a magyar munkatermelékenység EU átlagtól való lemaradása 2013 után, remélhetőleg a 2016-os évtől újra növekedésnek indul a tényező uniós átlaghoz viszonyított aránya. Összességében a Visegrádi országok az EU átlagának 60–80 százalékos sávjában helyezkednek el munkatermelékenység szempontjából, ami nem jelent sokat a versenyképességben.

Míg szinte minden – az előbbieken – vizsgált mutatónál javultak az értékek az uniós átlaghoz viszonyítva, az IMD és a WEF besorolása alapján vegyes a Visegrádi országok versenyképességének helyzete. A WEF rangsora szerint a 2004-ben a V4-ek közül a legjobb, 39. helyen szereplő Magyarország 2018-ra hátracsúszott a 48. helyre; a többiek előreléptek: Csehország 40-ről 29-re, Szlovákia 43-ról 41-re és Lengyelország 60-ról 37-re. Az IMD általános versenyképességi rangsorában a csehek (43. helyről 29-re) és a lengyelek (57. helyről 34-re) javítottak a 2004-es pozíciójukon 2018-ra, míg a szlovákok (40. helyről 55-re) és a magyarok (42. helyről 47-re) rontottak. Az IMD digitális versenyképességi rangsorában 2018-ban legelőrébb Csehország áll a 33. helyen, utána 36. Len-

gyelország, 46. Magyarország és 50. Szlovákia. Az első, 2017-es digitális versenyképességi sorrendhez viszonyítva csak a lengyelek – igaz éppen egy helyet – javítottak pozíciójukon.¹⁸

3.2. A kínai kapcsolatok hatása a Visegrádi országok versenyképességére

Az elmúlt négy évtized során Kína világ gazdasági súlya vitathatatlanul és visszafordíthatatlanul megnövekedett. Az ázsiai kontinens zászlóshajója, bruttó hazai össztermék alapján 2017-ben a világ második legnagyobb gazdaságával rendelkező országa¹⁹ – korai történelmének bezártágával élesen szembenálló – intenzív és gyümölcsöző gazdasági kapcsolatok kialakítására törekszik az Európai Unióval, az Amerikai Egyesült Államokkal, valamint investíciókat hajt végre Afrikában és Ázsia egyéb államaiban.

A kínai gazdasági fejlődés elképesztő ütemét és az ország gazdasági potenciálját emelik ki azok a feltételezések, amelyek szerint Kína akár már 2020-ra átveheti a világ legnagyobb nemzetgazdasága címet az Amerikai Egyesült Államoktól²⁰. Ezzel párhuzamosan Kína a világ legnagyobb exportőre²¹, a Kínába érkező külföldi beruházások zöme a feldolgozóiparba áramlik, nem véletlenül emlegetik az országot a világ gyáráként. A megtermelt árukat természetesen a lehető legrövidebb és leggazdaságosabb úton el is kell juttatni a külföldi piacokra, az „Új Selyemút” koncepciójának megalkotása ettől a tényről nem függetleníthető. A vázolt világ gazdasági dinamikáját tekintve túlzás nélkül kijelenthető, hogy a Visegrádi országok külön-külön egyenként nem bírnak túlzott jelentőséggel Kína számára, természetesen aktív gazdasági kapcsolatokat tart fenn velük, azonban nem élveznek kitüntetett figyelmet. Kína geopolitikai és gazdasági perspektívája egyébként is jóval tágabb és messzemenőig racionalizált, nem korlátozódik egy régió belül egy országra, főként akkor, ha a kelet-közép-európai régiót tekintjük, mely földrajzi kiterjedését vagy gazdasági erejét tekintve nem vetekedhet a világ vezető nagyhatalmaival. A V4 országok azonban együtt – központi földrajzi fekvésük okán és EU tagságuk miatt is – a kelet-közép-európai régió belül igen fontos szereplőké válhatnak Kína számára, kapuként funkcionálhatnak a nyugat- és dél-európai országok felé. A visegrádi országok pedig mindent megtesznek a Kínából érkező működőtöke bevonása, valamint a Kínába irányuló export növelése érdekében.

Magyarország – csakúgy, mint a V4 országok mindegyike – megszenvedte a 2008–2009-es pénzügyi és gazdasági világválságot, amely a hagyományos export piacait jelentő Európai Unió tagállamokat és az Amerikai Egyesült Államokat sem hagyta érintetlenül. Az ebből levont

tanulások erőteljes szerepet játszottak a V4 tagállamok felerősödő távol-keleti gazdasági érdeklődésében, legalábbis erre enged következtetni a négy ország Kína-fókuszú programjain keresztül nyitottsága. A magyar kormányzat által 2011 végén meghirdetett „Keleti Nyitás” politika a megváltozott világgazdasági környezetet kívánta nyomon követni annak segítségével, hogy hazánk földrajzi adottságait állította középpontba. Célja az volt, hogy Magyarország – amellet, hogy a nyugat-európai növekedési övezet keleti kapuja – képes legyen az EU egyik keleti kapcsolódási kapujává is válni, amely helyzetéből adódóan könnyebben kapcsolódik az ázsiai növekedési zónához. Csehországban a 2010-es választások után fektették le „A Külpolitika Új Konceptióját” melynek értelmében a bilaterális és regionális együttműködésekben Kína, USA és Oroszország elsőbbséget élvez, kiemelt helyen szerepelnek. Szlovákiában 2011-ben született meg az „Új külpolitikai stratégia” melynek része, hogy Ázsiát tekintve Szlovákia a stratégiailag legfontosabb országokra fog fókuszálni sorrendben ezek: Kína, Japán, India, Dél-Korea, Indonézia. Lengyelország pedig 2012-ben indította útjára a „Go China” nevű programját. A program gyakorlatilag a kínai „Go Global” -ra adott válaszlépésként értelmezhető. A Go China program keretében a lengyel kormány anyagilag támogatja a lengyel vállalatok kínai piacra lépését, illetve azt, hogy kereskedelmi tevékenységükhöz kínai partnert találjanak.

A V4 országok keleti fókuszú programjaira jól reflektál a Kínai Népköztársaság elnöke, Hszi Csin-ping által 2013-ban deklarált „Egy Övezet Egy Út” program (későbbi nevén „Új Selyemút”). Az „Új Selyemút” programhoz, a program hivatalos kezdőpontjaként Hszi Csin-ping elnök 2013. szeptemberében az Asztanai Egyetemen mondott beszédét szokás kiemelni. A beszédben az elnök öt területre kiterjedő fokozott kommunikációt és együttműködést határozott meg melyek a következők:

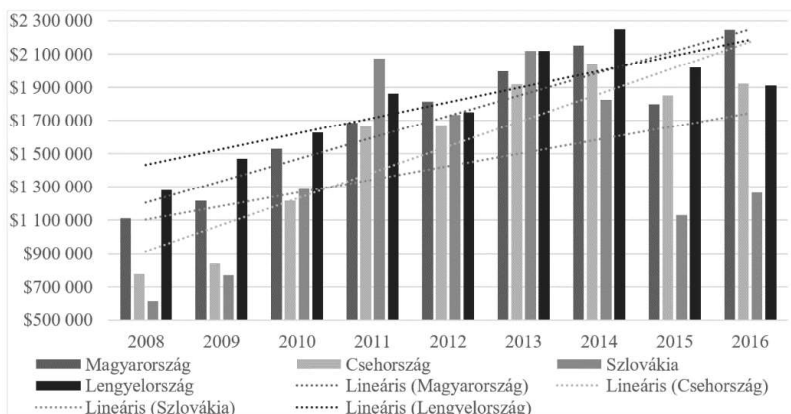
- politikai koordináció,
- közúti összeköttetés,
- akadálymentes kereskedelem,
- pénzforgalom,
- különböző népek közötti kölcsönös megértés.

A program célja egy nagyjából húsz éves időkereten belül egy olyan gazdasági övezet létrehozása, mely 64 országot, 4,4 milliárd embert és a világ GDP-jének a negyven százalékát érinti²². A program első üteme a 2016–2020-as időszakra esik. Maga a program nem egy „köbevésett” projektlistaként képzelendő el, sokkal inkább a konnektivitást az elérhetőséget biztosítandó projektek organikus láncolataként. Európát tekintve a „16 + 1 Együttműködés” tekinthető fő platformjaként, ahol gyakorlati-

lag maguk a projektek és a finanszírozási formák kerülnek kidolgozásra. A V4 országokat közvetlenül érintő – és az „Új Selyemút” program bejelentését közvetlenül megelőző – fontos eseménynek tekinthető a „16 + 1 Együttműködés” létrehozása. A szervezetet formálisan 2012-ben hozták létre Varsóban 16 közép-kelet-európai ország²³ vezetői és Kína elnöke. Az alapítással együtt elfogadták a „Tizenkét intézkedést”, amely meghatározza a közös célokat, az intézményi keretet és egy 1 milliárd dolláros hitelkeretet hoz létre, amely közös projektekre hívható le²⁴. A „16 + 1 Együttműködés” az Új Selyemút 2013-as formális bejelentésével a program integráns részét képezi. Olyan nélkülözhetetlen platform lett, amely lehetőséget biztosít évente legalább egyszeri csúcstalálkozó megrendezésére Kína és a teljes kelet-közép-európai régió számára. Kína szemszögéből nézve teljesen reális, hogy inkább egy nagyobb, több területileg összefüggő országot tömörítő szervezeten keresztül kommunikáljon és hozzon létre projekteket az „Új Selyemút” program keretein belül.

Magyarország és a Visegrádi országok számára az „Új Selyemút” kardinális jelentőséggel bírhat, ha gazdasági érdekeiket időben azonosítják és artikulálják is Kína felé. Erre megfelelő platform lehet a „16 + 1 Együttműködés” de akár külön-külön is jelentős eredményeket tudnak elérni a politikai lobbival, vagy az imént részletezett keleti nyitást célzó programokkal. Kulcskérdés, hogy kedvező, központi földrajzi fekvésüket és EU tagságukkal járó előnyüket mennyiben tudják érvényesíteni mind a kereskedelemben, mind pedig a beáramló FDI beruházásokat tekintve. Ami a kereskedelmet illeti, a V4 országok Kínába irányuló export tekintetében növekvő tendenciát mutatnak.

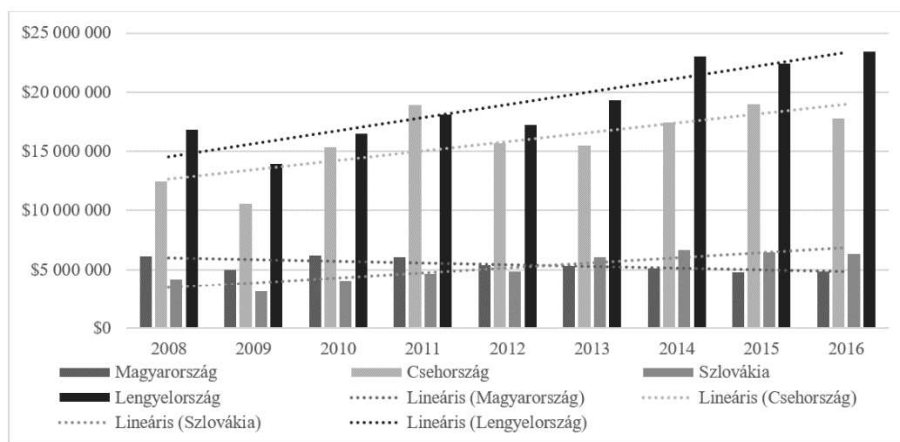
5. ábra: A V4 országok export volumene Kínába a 2008–2016 időszakban (1000 USD)
Figure 5.: Export volume of the V4 countries to China in 2008–2016 (1000 USD)

Forrás: Eurostat és WITS (World Integrated Trade Solution) adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az országos export adatokra illesztett időszaki lineáris trendvonalak alapján a legnagyobb ütemű emelkedés Csehország esetében mutatkozik. A Kínába irányuló export értéke 2014-ig gyakorlatilag minden visegrádi országban fokozatosan emelkedett 2008-tól, 2015-ben és 2016-ban viszont szinte mindenhol csökkenés mutatkozott, kiemelten Szlovákiában. Magyarország kiugróan jól teljesít a többi országhoz képest, 2012-ben és 2016-ban a legtöbbet exportálja Kínába. Lengyelország – amely egy jóval nagyobb piac – csak a 2014-es és 2015-ös években exportálja a legtöbbet. A 2016-os évben a magyar export mértéke eléri a 2,246 milliárd USD szintet, amelyet csak a lengyel 2014-es szám múl felül a maga 2,251 milliárd USD értékével. A Kínából a V4 országokba irányuló export egyes országoknál növekvő tendenciát, míg másoknál csökkenést mutat.

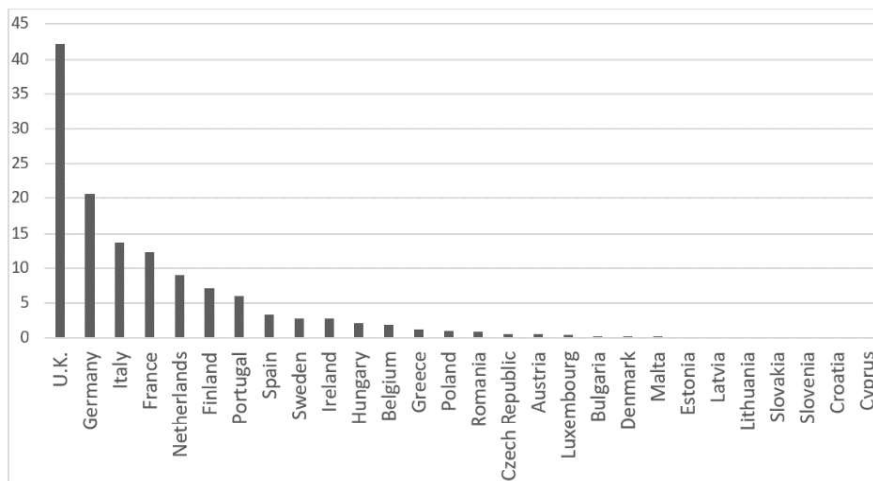
6. ábra: Kína export volumene a V4 országokba a 2008–2016 időszakban (1000 USD)
Figure 6.: export volume of China to the V4 countries in 2008–2016 (1000 USD)

Forrás: Eurostat és WITS (World Integrated Trade Solution) adatbázisa alapján saját szerkesztés

Összességében elmondható, hogy a Kínából a V4 országokba érkező export és a V4 országok Kínába tartó exportja nem kiegyenlített. A legnagyobb mértékben kínai terméket importáló Lengyelország a 2016-os évben a 25 milliárd USD-t közelítette meg, míg ugyan ebben az évben a V4-ek közül legtöbbet Kínába exportáló Magyarország csupán 2 milliárd 241 millió USD értékben tudott exportálni. A különbség több mint tízszeres. Ennek fényében nem meglepő, hogy az „Új Selyemút” kezdeményezéstől többek között a kereskedelmi mérleg javulását, Kínába irányuló növekvő export volument várnak többek között Lengyelországban is²⁵. Ami a Kínából érkező FDI beruházások volumenét illeti, az alábbi 7. ábra mutatja az EU 28 tagállamába áramló kínai tőke nagyságát.

7. ábra: Kínai működőtőke-beáramlás az EU tagországokba (2000–2017) (milliárd euró)
Figure 7.: China’s FDI inflow into major EU member states (2000–2017) (billion euro)

Forrás: Eurostat adatbázisa alapján saját szerkesztés

A 2000-es „Go Global” kínai program bevezetése óta rendkívüli mértékben nőtt a világban a kínai működőtőke mértéke. A fő célpont azonban Nyugat-Európa és az ott már meglévő know-how, nemzetközi márkák és technikai cégek felvásárlása²⁶. Az EU-ba összesen 132 milliárd euró folyt be 2000 és 2017 között, ebből a V4-ek részesedése 3,8 milliárd euró. Ez az igen kis mérték is alátámasztja azt, hogy a kelet-közép-európai régióba irányuló kínai tőke viszonylag új keletű, de feltételezések szerint növekvő ágban van²⁷. A V4 országok közül Magyarország áll az első helyen, öt követi Lengyelország és Csehország a sereghajtó Szlovákia előtt. Érdeemes kiemelni, hogy a V4 országokba történő beruházások esetében is a zöld mezős beruházások helyett inkább a fúziók és felvásárlások (M&A) a népszerűbbek²⁸.

4. Összegzés, következtetések

A tanulmány azzal a céllal íródott, hogy bemutassa a Visegrádi országok versenyképességét az európai uniós csatlakozást követően, és kitekintést nyújtson a Kínával való gazdasági kapcsolatok alakulására, amely kihatással van a versenyképességükre is. Ehhez kapcsolódóan a tanulmány elején a szakirodalom áttekintésével világossá vált a versenyképesség fogalmának komplexitása, többféle értelmezési kerete. A kutatás során elsődlegesen a nemzetgazdasági versenyképességre helyeztük

a hangsúlyt. A versenyképességi modellek szisztematikus elemzése során a piramis modell bizonyult megfelelő bázisul a Visegrádi országok vizsgálatához.

A választott modell alapkategóriái – a jövedelem, a foglalkoztatottság és a munkatermelékenység – alapján, uniós szinten (a 15–64 év közötti aktív lakosság) foglalkoztatottsági rátájában mutatkozott a legerősebb versenyelőnye a V4-eknek. E tényező tekintetében Csehországnak kiemelkedő, uniós szint fölötti versenyelőnye van. A vásárlóerőparitáson mért egy főre jutó bruttó hazai össztermék (az EU átlagában) vonatkozásában 2004 óta javuló tendenciájú a versenyképességük, mindazonáltal itt az uniós szinttől még jóval elmaradnak az értékek, itt is a legjobb helyzetben Csehország van. A három alapkategória közül a legkevésbé versenyképes tényezője a Visegrádi országoknak az (egy főre, illetve egy munkaóraóra jutó) munkatermelékenység, amiben elengedhetetlen a fejlődés.

A piramis modell második szintjén lévő alaptényezők közül – a tanulmány terjedelme miatti kötöttségekből adódóan – két mutatószámot; a külkereskedelmi mérleget és a külföldi befektetéseket emeltük ki, méghozzá Kínához kapcsolódóan. Összességében elmondható a Kínával való gazdasági kapcsolatok alakulását tekintve, hogy a V4 országok a vizsgált időszakban megkülönböztetett figyelmet fordítanak a kérdésre. Ez jól látható a Kína felé nyitó programjaikon, amelynek egyik példája a magyar „Keleti Nyitás” politika, illetve abból is, hogy a „16 + 1 Együttműködés” ezáltal pedig az „Új Selyemút” aktív résztvevői is. A kereskedelmi kapcsolatokat tekintve elmondható, hogy míg az exportban a Visegrádi országok egyre jobban – növekvő tendenciával – teljesítenek, azonban a nagy mértékű Kínából érkező import miatt egy kereskedelmi deficitess helyzetről beszélünk. Az „Új Selyemút” kezdeményezés ennek javítására is szolgálhat a Visegrádi országok szempontjából. A Kínából érkező FDI beruházások egyelőre kis mértékben vannak jelen az EU egészébe érkező kínai FDI-hoz viszonyítva. Ez annak tudható be, hogy a kínai tőke preferálja a már meglévő know-how-ba, nemzetközi márkákba való befektetést. A V4-ek közül a vizsgált időszakban Magyarországra érkezett a legnagyobb mértékben kínai működőtőke. Az, hogy ez az érték tovább növekedjen, illetve hogy a többi V4 ország ehhez felzárkózzon szükséges a gazdasági érdekeik hatékony érvényesítése az „Új Selyemút” kapcsán, akár együttesen, akár külön-külön például a „16 + 1 Együttműködés” keresztül.

A tanulmány során bemutatott ex post versenyképességi tényezők a 2004-es uniós csatlakozást követően összességében javulást mutatnak, mindazonáltal szükséges a további fejlődés a Visegrádi országokban. Mindehhez a bemutatott kínai FDI beruházások és kereskedelmi kapcsolatok a megfelelő lépésekkel jelentősen hozzá tudnak járulni. Fontos ki-

emelni, hogy az ázsiai térségből érkező lehetőségeket a meglévő európai (és más tengerentúli) adottságok és kapcsolatok megtartása mellett, additív módon szükséges felhasználni. A fejlődés, így a versenyképesség növelésének is feltétele, hogy minden lehetőséget meg kell ragadni és azokból előnyt kell kovácsolni. A kapu nyitva áll a Visegrádi országok előtt, minden azon múlik, milyen mértékben képesek kamatoztatni kelet-közép-európai központi szerepüket és együttes érdekérvényesítő képességüket.

JEGYZETEK/NOTES

1. Chikán Attila–Molnár Boglárka–Szabó Erika (2018): A nemzeti versenyképesség fogalma és támogató intézményrendszere. *Közgazdasági Szemle*, LXV. évf., 2018. december, 1205–1224. old.
2. Matolcsy György (2015): Egyensúly és növekedés. *Konzolidáció és stabilizáció Magyarországon 2010–2014*. Kairosz Kiadó, Budapest. 639. old.
3. Lengyel Imre (2000): A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*. XLVII. évf., 2000. december. 962. old.
4. Lengyel (2000) 962–987. old.
5. Lengyel Imre–Rechnitzer János (2004): *Regionális gazdaságtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
6. Chikán–Molnár–Szabó (2018).
7. Lengyel (2000).
8. Lengyel (2000).
9. Káposzta József (2007): *Regionális gazdaságtan*. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Debrecen.
10. Az ECORYS 1929 óta működő nemzetközi kutatási, tanácsadási, program-irányítási és kommunikációs szolgáltató cég. A világ egyik vezető vállalata a kutatás és fejlesztés területén, amely a társadalom legfontosabb kihívásaival foglalkozik.
11. Lukovics Miklós (2008): *Térségek versenyképességének mérése*. JATEPressz, Szeged. 23–31. old.
12. Fenyővári Zsolt–Lukovics Miklós (2008): *A regionális versenyképesség és a területi különbségek kölcsönhatásai*. *Tér és Társadalom*, 22. évf. 2008/2. 1–20. old.
13. Káposzta (2007).
14. Lukovics (2008).
15. Klaus Schwab, *World Economic Forum* (2018): *The Global Competitiveness Report, 2018*. WEF, Cologny/Geneva, Switzerland.
16. *IMD World Competitiveness Center* (2018): *IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018*. online elérhetőség: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2018/> – utolsó letöltés: 2019. 05. 14.

17. IMD World Competitiveness Center: official webpage, <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2017/> – utolsó letöltés: 2019. 05. 15.
18. IMD, WEF
19. World Bank (2017): Gross Domestic Product 2017, online elérhetőség: <https://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> – utolsó letöltés: 2019. 05. 15.
20. Bernek Ágnes (2010): Geopolitika és/vagy geoökonómia – A világgazdaság és a világpolitika összefüggései a 21. században – Geopolitika a 21. században, I. évf. 1. szám, 29–62. old.
21. CIA (2016): The World Factbook, 2016, online elérhetőség: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2078rank.html> – utolsó letöltés: 2019. 05. 15.
22. Csizmadia Norbert (2016): Geopillanat: A 21. század megismerésének térképe. Budapest: L'Harmattan, 162–173. old.
23. A 16 közép-kelet-európai ország: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró, Szerbia, Szlovénia, Bulgária, Románia, Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Lettország, Litvánia, Észtország.
24. Eszterhai Viktor (2017): A „16 + 1 Együtműködés” bemutatása. online elérhetőség: <http://www.geopolitika.hu/hu/2017/11/01/a-16-1-egyuttmukodes-bemutatasa/> – utolsó letöltés: 2019. 05. 15.
25. Goreczky Péter (2017): Kína kapcsolata Közép- és Kelet-Európával: a „16 + 1” együttműködés eddigi mérlege. Külügyi és Külgazdasági Intézet, KKI tanulmányok, T-2017/9.
26. Szunomár, Ágnes–Biedemann, Zsuzsanna (2014): Chinese OFDI in Europe and the Central and Eastern European Region in a Global Context. in: Chinese investments and financial engagement in visegrad countries: Myth or reality? MTA, Institute of World Economics, online elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/18300/18374/18374.pdf> – utolsó letöltés: 2019. 05. 15.
27. Eszterhai (2017) és Goreczky (2017).
28. Sebena, Martin (2018): Chinese trade and investment in the Visegrad countries: mapping increased exposure and volatility. in: Chine-CEE Institute Working Paper, 2018. No.11.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Bernek Ágnes (2010): Geopolitika és/vagy geoökonómia – A világgazdaság és a világpolitika összefüggései a 21. században – Geopolitika a 21. században, I. évf. 1. szám.
- Bernek Ágnes (2018): Kelet-közép-európai geopolitikai tanulmány, A közép- és a kelet-európai országok a 21. század többpólusú világában, V-riport, PAIGEO, 2018. március.
- Chikán Attila–Molnár Boglárka–Szabó Erika (2018): A nemzeti versenyképesség fogalma és támogató intézményrendszere. Közgazdasági Szemle, LXV. évf., 2018. december.

- CIA (2016): The World Factbook, 2016.
- Cséfalvay Zoltán (2017): A nagy korszakváltás. Budapest, Kairosz Kiadó.
- Csizmadia Norbert (2016): Geopillanat: A 21. század megismerésének térképe. Budapest: L'Harmattan.
- Duczon Árpád–Németh Norbert–Schmuck Roland (2007): Versenyképesség. Környezetünkért Közalapítvány, Pécs.
- ECORYS: official webpage, online elérhetőség: <https://www.ecorys.com/global/our-company> – utolsó letöltés: 2019. 05. 15.
- Eszterhai Viktor (2017): A „16 + 1 Együtműködés” bemutatása. Geopolitika.
- Fenyővári Zsolt–Lukovics Miklós (2008): A regionális versenyképesség és a területi különbségek kölcsönhatásai. Tér és Társadalom, 22. évf. 2008/2.
- Goreczky Péter (2017): Kína kapcsolata Közép- és Kelet-Európával: a „16 + 1” együtműködés eddigi mérlege. Külügyi és Külgazdasági Intézet, KKI tanulmányok, T-2017/9.
- IMD World Competitiveness Center (2018): IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018.
- Káposzta József (2007): Regionális gazdaságtan. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Debrecen.
- Klaus Schwab, World Economic Forum (2018): The Global Competitiveness Report, 2018. WEF, Cologny/Geneva, Switzerland.
- Lengyel Imre (2000): A regionális versenyképességről. Közgazdasági Szemle. XLVII. évf., 2000. december.
- Lengyel Imre–Kotosz Balázs (2016): Felzárkózás és/vagy távolságtartó követés? A visegrádi országok térségeinek fejlődéséről, Tér és Társadalom, 32. évf., 1. szám, 2018. 5–26. old.
- Lengyel Imre–Rechnitzer János (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Lukovics Miklós (2008): Térségek versenyképességének mérése. JATEPressz, Szeged.
- Matolcsy György (2015): Egyensúly és növekedés. Konszolidáció és stabilizáció Magyarországon 2010–2014. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Palotai Dániel–Virág Barnabás (2016): Versenyképesség és növekedés. Budapest, Magyar Nemzeti Bank.
- Sebena, Martin (2018): Chinese trade and investment in the Visegrad countries: mapping increased exposure and volatility. in: Chine-CEE Institute Working Paper, 2018. No. 11.
- Szilágyi István (2013): Geopolitika. Publikon Kiadó.
- Zsunomár, Ágnes–Biedemann, Zsuzsanna (2014): Chinese OFDI in Europe and the Central and Eastern European Region in a Global Context. in: Chinese investments and financial engagement in visegrad countries: Myth or reality? MTA, Institute of World Economics.